

A népszokások ismeretének online mérése óvodáskorú gyermekek körében

Csontosné Buzás Zsuzsa¹, Prémecz Rebeka², Maródi Ágnes³

¹Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar
Pedagógusképző Intézet Neveléstan és Metodológiai Tanszék

²Letenyei Hóvirág Óvoda

³Bonifert Domonkos Általános Iskola

Absztrakt

A Kodály-koncepció alapelemein nyugvó óvodai zenei nevelés során a gyermekek megismerkednek a népi hagyományokkal, azok jellegzetességeivel. A hagyomány-ápolással kapcsolatos tevékenységek a gyermekek számos értelmi, érzelmi és szociális képességeit fejleszthetik. Új lehetőségeket, egyben kihívást is jelentenek az óvodapedagógusoknak a digitális eszközök, azok óvodai módszertanba történő integrálása. Vizsgálatunkban az Elektronikus Diagnosztikus Mérési Rendszert (eDia) alkalmaztuk, amelynek fő célja az, hogy az óvodapedagógusi munkát a számítógép alapú tesztesetelésekkel támogassa. Kutatásunkban célunk volt egy általunk fejlesztett online teszt segítségével választ kapni arra, hogy az óvodáskorú gyermekek milyen mértékben ismerik a népszokásokat. Az eredmények alapján a teljes teszt reliabilitása megfelelő (Cronbach alfa = 0,885), a résztesztek közül a legmagasabb a megbízhatósága a tavaszi hagyományok altesztnek (Cronbach alfa = 0,725). A gyermekek átlagteljesítménye a teszten 71,5%. Legjobban az őszi hagyományok részteszt feladatai sikerültek, amelyet 84%-ban oldottak meg. A gyermekek többségének legkedveltebb ünnepe a karácsony (45%), a húsvét (36%), illetve a farsang is (10%). Többségük szeret énekelni (55%), harmaduk pedig nagyon szeret. Kéves olyan hazai empirikus kutatás ismert, amely a népszokások, hagyományok ismeretéről, módszertanáról szól az óvodai nevelésben. Ezt a hiányt vizsgálatainkkal is szeretnénk pótolni.

Kulcsszavak: óvodai nevelés, néphagyományok, online teszt, eDia

Bevezetés

A magyarországi óvodai nevelésben a kultúráközvetítésnek kiemelt szerepe van, ugyanakkor a hazai empirikus vizsgálatok száma elenyésző a kulturális örökség, a hagyományörzés elméletének és módszertanának témaköreiben. Az iskolai tanulás előfeltételét jelentő készségek, például a DIFER-készségek, melyek meghatározóak a későbbi iskolai tanulás sikerességében hatékonyan fejleszthetőek óvodai zenei, hagyományörző tevékenységekkel. Janurik (2010)

4–8 éves gyermekek (N=657) zenei képességeit vizsgálta. A mérésekhez kapcsolódóan szoros összefüggést talált a zenei képességek és a DIFER-index, az elemi alapképességek összevont mutatója között. Az óvodában a népi hangszerek, furulya, az egyszerű ritmushangszerek, a hegedű vagy koboz a zenei élménynyújtás lehetőségei és a zenei képességek fejlesztése mellett elősegíthetik a beszédhanghallás fejlődését is (Dudás & Buzás, 2021). A beszédhanghallás az óvodai nevelési programok kiemelt célpontját jelenti, mivel a későbbi olvasástanulás szempontjából fejlettségi szintje meghatározó (Fazekasné, 2021). Napjainkban egyre több nemzetközi vizsgálat foglalkozik a néphagyományok zenei nevelésben történő szerepével, azok megjelenési formáival és hatásaival (Palkki, 2022; Saltari & Welch, 2023; Matsunobu, 2023), ugyanakkor a külföldi kutatások szintén nem a 3–7 éves gyermekek körében jellemzőek.

Kodály és tanítványai zenepedagógiai koncepciójának alapelvein nyugvó hazai óvodai zenei nevelés célja a zenei anyanyelv, a népi gyermekjátékok élményszerű elsajátítása, a hagyományos zenei kultúra megóvása. Kodály szerint az óvodai nevelés szerepe pótolhatatlan, és amit ebben a korban elmulasztanak, a későbbiekben már nem hozható helyre (Hegedűsné, 2021). Az óvodai művészeti nevelésre egyaránt jellemző a népi hagyományok megőrzése és ápolása, illetve a 21. századi digitális technológiák megjelenése. Szükséges a régi és az új pedagógiai módszerek összhangjának, egyensúlyának megteremtése, a gyökerek „*friss vízzel locsolása*” (Bakonyi, 2024). A technológia alapú mérés-értékelés lehetővé teszi a pedagógusok számára, hogy egyszerű és kreatív módon értékeljék és vizsgálják a gyermekek ismereteit, képességeik fejlődését (Butler-Henderson & Crawford, 2020). Kutatásunkban 5–7 éves óvodáskorú gyermekek néphagyományokkal kapcsolatos ismereteit vizsgáltuk az eDia – elektronikus mérés-értékelési rendszer – online felületén Tanulmányunkban bemutatjuk az óvodás korosztály számára a hagyományörzés elősegítésére fejlesztett online tesztünket, illetve a kapcsolódó vizsgálatok eredményeit részletezzük.

Technológiaalapú mérés-értékelés

A 21. századi digitális technológia elterjedése és alkalmazása új kihívásokat jelent a zenei nevelésben. Egyre nagyobb igény mutatkozik az új információs technológiák segítségével a kreativitás, az esztétikai érzék, és a képességek fejlesztésére egyaránt. A technológiaalapú mérés-értékelés eredményei elősegíthetik a pedagógiai folyamatok, az egyes projektek tervezését és irányítását is. A tesztek és feladataik megoldása változatos és játékos tevékenységi formákat jelenhetnek az iskolakezdés előtt álló gyermekek számára is. Az óvodai mérések célja vizsgálni, hogy a gyermek hogyan fejlődik önmagához képest, hol tart a fejlettsége a standardhoz képest az egyes tevékenységformák segítségével, a versek, gyermekdalok, mozgásformák elsajátításával, a játékok, a játék során alakuló szocializációja által. A gyermek fejlődéséhez jól igazodó nyomon követés, a korai fejlesztés hatással van nem csak az egyénre, hanem a társadalomra is (Bakonyi, 2011).

Az ingyenesen letölthető Zenesziget applikáció kiválóan alkalmas a zenei készségfejlesztésre az óvodások és kisiskolások körében. A Zenesziget applikáció segítségével történt zenei fejlesztő program is első évfolyamos gyermekek körében (Szabó, 2022). A fejlesztő program Kodály zenei nevelési elvein alapul, és a hazai gyakorlatban már bevált módszerekre, feladattípusokra épít. Szabó (2022) kutatási eredményei alapján a hangszerismeret fejlődött leginkább a Zenesziget alkalmazásával, a fejlesztés végén a kísérleti csoport átlageredménye 20%-kal magasabb volt a kontrollcsoporténál. A Zenesziget oktatóprogram által lehetőség nyílik a hallásfejlesztésre, a zenei memória és az éneklési képesség fejlesztésére is közel száz népi gyermekdal megismerésével, azok kottáival. Buzás és Greksa (2020) a Zenesziget egyes itemeinek segítségével a zenei képességeket vizsgálta nagycsoportos óvodások körében (N=60). Az eredmények alapján a tesztben található népi gyermekdalokat a minta harmada (32%-a) ismerte, a kutatásban részt vevő gyermekek éneklési képessége szintén alacsony szintet jelölt. Az óvodások intonációja bizonytalan volt, a pedagógus dalindítása nélkül szinte szövegszerűvé vált az éneklésük nemtől függetlenül.

A technológiaalapú mérések olyan tesztelési környezetet valósítanak meg, ahol megvalósul az ingeradás új formáitól a válaszadás innovatív módján át az eredmények objektív kiértékelése, mindezzel növelve a mérés folyamatának minőségét. A legújabb összetett itemformátumok számos lehetőséget nyújtanak, például megjelentek a szimulációk, a dinamikusán változó itemek alkalmazásai, vagy az egyéni tesztmegoldás mellett online együttműködésen alapuló interaktív problémák megoldása is (Molnár & Csapó, 2019).

A Szegedi Tudományegyetem Oktatásméleti Kutatócsoport tagjainak fejlesztésével 2020-ban indult el az eDia-rendszer Óvodás tesztek modulja mintegy ezer feladattal. A modul elérhetősége: ovi.edia.hu. A gyermekek iskolakészültségét támogatva az egyes képességek fejlettségi szintjéről vagy a fejlődés mértékéről azonnali visszacsatolás nyújtanak az eDia felületén elérhető tesztek és fejlesztő programok. A 8–8 etapot tartalmazó fejlesztő programok a matematikatanulás előfeltételkésztségeit, és az olvasási előkészítéseket fejlesztik a játékos online feladatokon keresztül.

Néphagyományok az óvodai nevelésben

A népszokásokat többféle módon lehet csoportosítani, leggyakrabban az életfordulói, az egyes életszakaszok szokásai kerülnek egy csoportba, illetve a *naptári ünnepek* a másikkba. A szokások további csoportosítása a tevékenységek fókuszában történhet, tartalom szempontjából megkülönböztetünk szokáscselekvéseket, dramatikus népszokásokat, és a népi színjátás formáit (Verebélyi, 2004). A szokásaink az emberi élet menetét szabályozzák, rendezik és szervezik, tehát ún. *regulatív funkcióval* rendelkeznek, és segítenek megteremteni és kifejezni az egyén és a közösség önazonosságát. A

hagyományaink normarendszerére megismerhető és megtanulható erkölcsi és értékaspektusok jellemzőek (Dömötör, 1983).

Az óvodai zenei nevelés során Forrai Katalin: Ének az óvodában című kötetét alkalmazzuk, amelyben az óvodás korosztály számára mintegy 330 magyar népi mondóka, dal, énekes játék jelenik meg ideális énekes zenei anyagaként (Hegedűsné, 2019). A Balatoni Katalin nevéhez köthető Így tedd rá! módszertana kiválóan alkalmazható az óvodai és az iskolai nevelésben is. A néptánc-pedagógiai módszer a magyar népköltészet gazdag tárházát, dalokat, mondókákat és népi játékokat tartalmaz korosztálynak megfelelően. A népi játékok, éneklés, mozgás és tánc segítségével fejlődhet az identitás-tudat, fejlődik a gyermekek ritmusérzéke, finommotorikai készsége, a térbeli koordinációja, bővíülhet a szókincsük, beszédképességük. Az Így tedd rá! program pedagógus továbbképzések formájában is jelen van (igyteddra.hu).

Minden óvodában jellemzően valamilyen szinten megjelennek a hagyományok, ugyanakkor ez nagymértékben függ attól is, hogy az óvodapedagógus milyen módon ad betekintést azokról a gyermekeknek. Fontos, hogy a hagyományápolással kapcsolatos tevékenységekben a gyermekek megtalálják az örömeiket, motiválóak legyenek számukra (Bucherna et al., 1991, p. 28). Hazánkban az óvodai intézmények a saját pedagógiai programjukhoz igazítják azt, hogy mely ünnepeket, jeles napokat, és népi hagyományokat szeretnének megünnepelni, megtartani az év folyamán. Minden jeles napot, ünnepet általában hosszabb-rövidebb előkészület vezet be, amelyekhez változatos tevékenységek kapcsolódnak. Számos olyan tevékenységtípus van az óvodában, amelyben találkozhatunk néphagyományokkal. A verselés-mesélés tevékenység közben megjelenhetnek a népmesék, mondókák, találós kérdések. Az ének, a zene, az énekes játék, gyermektánc tevékenységek során az óvodások találkozhatnak népdalokkal, gyermekdalokkal, magyar népi gyermekjáték-dalokkal, melyek éneklése, bemutatása a hagyományok, a népi játékok és a néptánc elemeinek megismerését is elősegítik. A tevékenységek során a népi hangszerek, gyermekhangszerek megismertetésére is sor kerülhet. A rajzolás, festés, mintázás, kézimunka során népművészeti elemekkel, hagyományokkal és szokásokkal ismerkedhetnek meg a gyermekek. A külső világ tevékeny megismerése során is megjelenhet a hagyományőrző szemléletmód, a gyermekek megismerhetik a néphagyományokat, szokásokat, valamint megtanulják ezek a védelmét és szeretetét is egyaránt (ONOAP, 2012). Az ügyességi játékoknak az állóképesség fejlődésében, a mozgásfejlesztésben lehet fontos szerepe. A következő részben azokat az óvodai nevelésben is megjelenő hagyományokat mutatjuk be, melyek kapcsolódnak kutatásunkhoz.

A naptári év ünnepei és szokásai az óvodában

A hagyományos paraszti kultúrában az ünnepek rendjét, keretét az egyházi év ünnepei jelentették, amelyeket a mindennapi élettől eltérő magatar-

tás jellemzett. Liturgikus mintákat követve a téli ünnepkörrel kezdődnek a naptári ünnepek. Az egyházi év tehát nem január elsejével kezdődik, hanem adventtel. Advent első vasárnapját Szent András napjához (november 30.) legközelebb eső vasárnapon ünnepeljük. Az óvodákban a gyerekek közösen eltervezhetik és elkészíthetik az adventi naptárat, lehet mézeskalácsot sütni, amit az óvodások formáznak és díszítenek. Készíthetnek karácsonyfadíszeket, amelyekkel az óvodai fenyőfát lehet feldíszíteni. Advent időszakában el lehet sétálni egy közeli térre, vagy templomba, ahol betlehemet is láthatnak a gyerekek. Az adventi koszorú közös elkészítése szintén jellemző tevékenység. A római katolikus egyházban az adventi koszorún általában három lila és egy rózsaszín gyertya áll. A rózsaszínt advent harmadik vasárnapján, az öröm – latinul *Gaudete* – vasárnapján gyújtják meg. Lehet beszélgetni Jézus születésének történetéről, karácsonyi dalokat énekelni.

December 6-án Szent Miklóst, a révészek, halászok, vízimolnárok és a diákok védőszentjét ünnepeljük (Bucherna et al., 1991, p. 49). Miklós püspök egy kisázsiai város, Myra püspöke volt a 4. században. Legendája a bizánci egyházban a 6. században bontakozott ki elsőként, amely szerint Miklós püspök édesapja halála után jelentős vagyont örökölt, amelyből a védteleneket támogatta, és ott segített, ahol csak tudott (Csörgő, 2008). A Mikulás-nap, a Miklós-napi alakoskodás megtartása körülbelül egy évszázada van jelen Magyarországon. A Mikulás-nap előkészületei során a csoportszoba ablakaiba puttonyokat lehet tenni, az ajtókat, öltözőket feldíszíthetőek Mikulást, csengettyűt, rénszarvast ábrázoló képekkel, és olyan rajzokkal, amelyeket a gyerekek készítettek. A szerepjáték is megjelenhet azáltal, hogy beöltöznek Mikulásnak az idősebb gyerekek, vagy akár a segédjeinek, krampuszoknak. Az óvodapedagógusok és a dajkák énekelhetnek, bábozhatnak a gyerekeknek, ezáltal még színesebbé, élőbbé teszik a hagyományt. A furulya, és az egyszerűbb ütőhangszerek, dobok, csörgők, xilofon, metallofon, triangulum, vagy csengők alkalmazása, bemutatása, játéka teszi még élménydúsabbá a Mikulás-napi dalok éneklését.

December 13-án, Luca napon a legények e napon „kotyolni” jártak házról házra, ahol jókívánásokat, bőségvarázsló mondókákat adtak elő a háziaknak. Jellemző dallam a *Luca, Luca, kitty, kotty...*, amit akár ének, akár mondóka formájában az óvodások is megismerhetnek. Ezen a napon kezdtek készíteni a Luca széket, amit 13 féle fából 13 napon keresztül készítettek. A néphit úgy tartja, hogy aki a Luca székére felállt a karácsonyi éjjeli misén, megláthatta a boszorkányokat. Az asszonyok nem dolgozhattak ezen a napon, amelyen Luca-búza ültetése is szokás volt egyes vidékeken. Az óvodákban gyakori a Luca-búza ültetése, de Luca-naptárat, Luca-széket vagy Luca-pogácsát is lehet készíteni.

A karácsony a kereszténység egyik legszebb ünnepe, Jézus születésnapja. Karácsony előtti estén, vagy délután szoktak betlehemezni egyszerű jelmezekben a gyerekek, amikor saját készítésű betlehemmel járnak házról-házra. A betlehemes játékok általában olyan tréfás dramatikus játékok, amelyek kö-

zépontjában a pásztorok állnak (Bucherna et al., 1991, p. 50). Az óvodákban is lehet a gyerekekkel együtt pásztorjátékot megtanulni, amit elő lehet adni a szülőknek, rokonoknak is.

A farsang vízkeresztőtől (január 6.) hamvazószerdáig tartó időszak, a tél búcsúztatása, a tavaszvárás, a báli szezon időszaka. A fiatalok ekkor beöltöztek és felvonultak, közben pedig hangos énekszóval és zörejhangszerekkel tudatják a lakókkal, hogy itt a farsang. A farsang három nagy szakasza az adománykérés, a falu körüljárása jelenetekkel, játékkal tarkított menet formájában, és a táncos multság (Verebélyi, 2004). Az óvodában is megjelenik a farsangi multság hagyománya, ami összekapcsolható a „kiszebábu” megismerésével, készítésével is. A kiszebábu jelképezi a tavasz hívását és a tél elűzését. A farsangi időszakban télbúcsúztató dalokat, mondókákat is megismerhetnek a gyermekek, akár táncokat, egyszerű népi tánclépéseket is elsajátíthatnak. A zenei tevékenységeket lehet bővíteni a táncokat kísérő magyar népi vonós hangszerek, a vonós zenekar (hegedű, brácsa, bőgő), vagy a cimbalom bemutatásával.

A húsvét a keresztény világ kiemelkedő ünnepe, Jézus halálának és feltámadásának emléke. Nincs meghatározott dátuma, a tavaszi napéjgyenlőséget (március 21.) követő első holdtölte utáni vasárnapra esik. Az ünnepet negyven napos böjt előzi meg, ami az ünnepre való felkészülés, testi és lelki megtisztulás ideje (Hegedűsné, 2009). A húsvéti ünnepkör (Nagyhét) Virágvasárnapkal kezdődik, ami Jézus jeruzsálemi bevonulására emlékeztet, ez a nap a húsvét előtti utolsó vasárnap. Húsvét vasárnap a Feltámadás ünnepe, amikor megnyílt a lehetőség arra, hogy ismét multságokat tartsanak (Verebélyi, 2004). A locsolkodás a mai napig elterjedt hagyomány Magyarországon településeinken húsvét hétfőn. Számos településen a versmondás kötelező eleme volt a húsvéti locsolkodásnak. Számos locsolóverset tanulhatnak a gyerekek az óvodában is. A húsvétot követő vasárnap a mátkáló, vagy fehérvasárnap, ami az ünnepkör zárónapja is egyben. A két vasárnap között sok hagyomány és szokás él, például a zöldág-hordás, villőzés virágvasárnapkor. Számos helyen a húsvéti határjárás hagyomány volt, amikor a fiatalok, idősek és a férfiak a falvaik határait körbejárták, kutakat, patakok medrét tisztították ki. Egyes óvodákban ma is élő hagyomány a határjárás, ahol a gyerekek az óvoda udvarának területét járják körbe, az 5–7 évesek nagyobb sétát is tehetnek az óvoda környékén. Továbbá megjelenhetnek a zöldág-hordás, komatál-hordás, locsolkodás, tojásfestés és tojással kapcsolatos egyéb játékok is (Bucherna et al., 1991, p. 56). A májusfaállításról az első adat 1502-ből ismert, a májusfa a természetet újjászületésének szimbóluma. A gyerekekkel lehet közösen májusfát díszíteni, és ők is készíthetnek hurkapálcát krepp-papírral díszítve kicsinyített „májusfát” (1. ábra).

1. ábra*Májusfa-dísz (saját fénykép)*

Húsvét után ötven nappal kezdődik a pünkösdi. Ehhez a naphoz kapcsolódik a pünkösdi királyné-járás hagyománya. Az óvodában lehet pünkösdi dalos játékokat, énekeket megismertetni a gyermekekkel, versenyjátékok során pünkösdi királyt választani.

Ősszel is lehetőség van számos hagyományt, szokást tartani az óvodákban. Szeptember 29-ét, Mihály napját pásztorünnepnek is nevezik, mivel a gazdasági év egyik fordulóját is jelentette. Több helyen búcsút vagy vásárt is rendeznek ekkor. A búcsú, a vásár szokása az óvodákban is megjelenhet.

Október 15-e, Teréz napja jelzi a szüret kezdetét. Az óvodai gyakorlatban számos helyen a nap elején a szülők szőlőt hoznak, majd az udvari játékidőben a délelőtti folyamán ezeket a gyümölcsöket a felnőtt dolgozók irányításával, a gyerekekkel közösen lepréselik, akik a mustot meg is kóstolhatják. A gyermekek énekelhetnek szüreti dalokat, szüretelő játékokat játszhatnak. Dömötör napjához (október 26.) a pásztorok és a juhászok ünnepéhez számos hagyomány és időjósítás kapcsolódik. Az ünnep megjelenhet az óvodában is Dömötör-napi vásár formájában.

A november 11-ei Márton-napi hagyomány a 316–317 körül, az ókori Savariában (mai Szombathelyen) született Szent Márton nevéhez fűződik. Ezen a napon, az adventi böjt előtti utolsó napon, sokan ettek-ittak az emberek, azért, hogy gazdag legyen következő évben a termés, ilyenkor legfőképp libapecsénye került az asztalra. Időjósítások szintén köthetőek ehhez a naphoz: „*Ha Márton hídjá jégre áll, Karácsonykor sárban botorkál*” (Bucherna et al., 1991, p. 39). Szent Márton történetét megismerve kis lámpásokat is készíthetnek a gyerekek, amikkel fel is vonulhatnak, ludas, libás dalokat énekelhetnek, játékokat ismerhetnek meg.

Az emberi élet jelentősebb fordulóihoz, állomásaihoz kapcsolódó hagyományok

A szokások az előre kialakított szerepekkel megkönnyítik a közösségek életét, annak nehezebb fordulóit, átmeneteit. Az életszerepek elsajátítása általá-

ban megfigyelés útján, nem tudatosan történik. A keresztlő jelentős ünnep igen régóta, sok helyen a lakodalommal egyenrangú volt. A keresztszülők kiválasztása meghatározott szempontok alapján történt és történik sok helyen ma is, a gyermek életében fontos szerep jutott számukra (Dömötör, 1983).

A házasságkötés szokásrendszere több évszázadon keresztül formálódott. A leánykéréskor jegyajándékot váltottak és írásban rögzítették a vagyoni megállapodást. Az évben vannak olyan szakaszok, amikről úgy gondolták, hogy akkor a legelőnyösebb a lakodalom lebonyolítására. Régen a farsangi időszak volt jellemzően lakodalmak ideje, amikor gyermekek a felnőtteket utánozva gyereklakodalmast játszottak. A lakodalom a vőlegény és a menyasszony házasságkötését követő multság, eszem-iszom, tánc, szokáscselekmény, melynek résztvevői a menyasszonyon és a vőlegényen kívül azok szülei, az örömanya, az örömapa, a násznagy, a vőfély, a lakodalmi szertartások levezetője. A gyermeklakodalmas során a gyerekek maguk közül választották ki, hogy kinek melyik szerep jut. A gyermeklakodalmast óvodáskorúakkal is meg lehet valósítani. A vőlegény és menyasszony kiválasztása után párosító éneket ismerhetnek és akár tanulhatnak meg a gyerekek. Jelképesen templomba vonul a násznép, ahol a pap megesketi őket. Énekelve továbbvonulnak, majd a lakodalom színhelyén körtáncokat mutathatnak be, körjátékokat játszhatnak, akár menyasszonytáncot is járhatnak, amikor minden kisgyermek fordulhat, táncolhat egyet a menyasszonnyal, énekelhetik közben a *Hopp, Juliska, hopp, Mariska...*, vagy a *Bújj, bújj, zöld ág...*, vagy a *Széles a Duna...* kezdetű gyermekdalokat.

A néphagyományok ismeretének online vizsgálata óvodáskorú gyermekek körében

Három kutatást folytattunk az elmúlt években, az elsőt saját készítésű ismeretjellegű online teszttel óvodáskorú gyermekek körében az eDia felületén, valamint két kérdőíves vizsgálatot óvodáskorúak szüleivel és óvodapedagógusokkal. Az ismeretjellegű teszttel történő vizsgálat célja egy olyan technológiaalapú mérőeszköz fejlesztése volt, amely megbízhatóan méri az óvodáskorú gyermekek ismereteit a hagyományőrzéssel kapcsolatban. Kutatási kérdéseink arra irányultak, hogy milyen szintű a gyermekek ismerete a néphagyományokkal kapcsolatban, a szokásokat, néphagyományokat, jeles napokat hogyan és milyen formában jelenítik meg a kisgyermekek számára az óvodapedagógusok, illetve milyen mértékben vannak jelen a hagyományaink az óvodákban és a családi körben. Feltételeztük, hogy az online teszt megbízható és könnyen alkalmazható óvodai környezetben, valamint amíg az óvodáskorú gyermekek kevésbé ismerik az élet fordulóihoz köthető hagyományokat, a naptári hagyományok, ünnepek és jeles napok szokásaival kapcsolatban megfelelő szintű ismeretekkel rendelkeznek. Vizsgáltuk azt is, hogy a néphagyományok őrzése vajon ugyanolyan mértékben van-e jelen a fővárosi, nagyvárosi óvodákban is, mint a vidéki, falusi óvodákban.

Résztvevők

A pilot tesztet 5, 6 és 7 évesek óvodáskorú gyermekek körében vettük fel. Ez a korosztály a középső-, illetve nagycsoportosoknak felel meg az óvodában, ugyanakkor a mintában szereplő gyermekek többsége vegyes csoportba járt (65%) (1. táblázat). A vizsgálatban szereplő gyermekek átlagéletkora 5,84 év.

1. táblázat

A minta korcsoportonkénti elemszáma és nemek szerinti elosztása (%)

Élekor	N	Lány (%)	Fiú (%)
5 éves	21	36%	64%
6 éves	18	61%	39%
7 éves	13	67%	33%
Összesen	52	54%	46%

Az adatfelvétel három településtípus óvodáiban történt, a minta eloszlása lakóhely szerint főváros (32%), város (43%) és falu (25%). A tesztfelvétel során tapasztaltuk, hogy a gyermekek többsége érdeklődik a néphagyományok iránt, és motiváltak voltak a teszt kitöltésére. A tesztfelvétel egy gyermek esetében körülbelül 10–15 percig tartott (2. ábra).

2. ábra

A tesztfelvétel folyamata

A mérőeszköz

A néphagyományokkal kapcsolatos ismeretjellelű teszt négy résztesztből és összesen 22 feladatból áll. A teszt a gyermekek ünnepekhez, jeles napokhoz, hagyományokhoz kapcsolódó ismereteit vizsgálta négy részteszttel, amelyek a következők: 1. a téli ünnepek, szokások, 2. tavaszi hagyományok, 3. őszi

hagyományok és 4. az élet fordulóihoz kapcsolódó szokások, hagyományok. A teszt felépítését a 2. táblázat tartalmazza.

2. táblázat

A teszt felépítése

Résztesztek	Itemszám
Téli ünnepek	6
Tavaszi ünnepek	5
Őszi ünnepek	6
Az emberi élet fordulóinak szokásai	5
Teljes teszt	22

A teszt résztesztjei tehát az egyes évszakok hagyományainak ismereteihez kapcsolódnak, így például a betlehemezéssel, locsolkodással, Márton-nappal, vagy a szürettel kapcsolatban tettünk fel kérdéseket. A 3–4. ábrák az egyes tesztfeladatokra hoznak példákat.

3–4. ábra

Példák a teszt feladataira

Minden jó válasz 1 pont ér, amennyiben a válasz rossz, az 0 pontot jelent. A kérdések többségénél négy válaszlehetőség közül választhattak a gyerekek.

Eredmények

A teljes teszt megbízhatóan mér (Cronbach- α = 0,885), a legmagasabb reliabilitása a tavaszi hagyományok kapcsolatos altesztjének lett (Cronbach- α = 0,725), legalacsonyabb reliabilitást a téli hagyományok ismeretének altesztjénél kaptunk (Cronbach- α = 0,46). A teszt továbbfejlesztéséhez hasznos információkkal szolgál a teszt struktúrájának, belső összefüggésrendszerének elemzése. A korrelációanalízis szerint a teljes teszten és a részteszteken elért eredmények közepes és erős kapcsolatban állnak, tehát a mért ismeretstruk-

túra homogén (3. táblázat). A legerősebb összefüggést a teljes teszt és az emberi élet fordulói részteszt között találtunk ($r = 0,917$, $p < 0,001$). A korreláció szintén erős az emberi élet fordulóihoz köthető hagyományok ismerete és valamennyi, az évszakokhoz köthető hagyományok ismeretének résztesztjei között.

3. táblázat

A résztesztetek közötti korrelációs együtthatók a teljes mintán

Változók	Teljes teszt	Téli szokások	Tavaszi szokások	Őszi szokások
Téli szokások	0,833**			
Tavaszi szokás.	0,886**	0,632		
Őszi szokások	0,878**	0,6	0,677*	
Emberi élet sz.	0,917**	0,814**	0,792**	0,696*

Az óvodáskorú gyermekek átlagteljesítménye a teszten 71,5% (szórás = 15,33). A gyermekeknek legjobban az őszi ünnepek, hagyományok részteszt feladatait sikerültek, amelyet 84%-ban oldottak meg. Legnehezebben a tavaszi szokásokhoz kapcsolódó feladatok sikerültek, amelyet az óvodások közel fele (53%-a) tudott helyesen megoldani. A teszteredményeket a 4. táblázat összegzi.

4. táblázat

A teszten elért eredmények (%)

Alteszt	Átlag (%)	5 évesek (%)	6 év. (%)	7 év. (%)
Téli hagyományok	81	68	84	77
Tavaszi szokások	53	55	34	36
Őszi hagyományok	84	84	86	66
Élet fordulói sz.	68	45	82	94
Teljes teszt	71.5	57	80	79

90% felett négy feladatot sikerült megoldaniuk a gyermekeknek. A szürethez kapcsolódó kérdésnél négy képet (szőlőprés, szőlő, kisasztal, kerti szerszámok) mutattunk nekik, amelyek közül ki kellett választaniuk a szőlőprést. Ezt körülbelül 95%-uk tudta helyesen megtenni. A farsanggal és a húsvéti locsolkodással kapcsolatos feladatok szintén könnyűnek bizonyultak számukra. A gyerekek 88%-a tudta, hogy melyik évszakban történik a betlehemezés. Arra a kérdésre, hogy milyen állatok közé bújt Szent Márton, a helyes választ a gyermekek 81%-a tudta. Az adventi koszorún található gyertya színeit a minta közel 60%-a ismerte. A kiszabás felismerése nehéz feladatnak bizonyult számukra, ugyanis erre a gyermekek nagyjából 50%-a válaszolt helyesen.

A válaszok alapján megfelelő ismeretszinttel rendelkeznek a fővárosi ($M = 81\%$) és a városi ($M = 77\%$) óvodáskorú gyermekek a néphagyományokkal kapcsolatban, míg a falusi gyermekek valamivel kevesebbrel ($M = 60\%$). Az online teszt végén egy rövid háttérkérdőív a nem, életkor, településtípus mellett vizsgálta, hogy melyik a gyermekek számára a legkedvesebb ünnep, hagyomány, illetve szeretnek-e énekelni. A gyermekek többségének legkedvesebb ünnepe a karácsony (45%), a húsvét (36%), illetve megjelent a farsang is (10%). A gyermekek többsége szeret énekelni (55%), közel harmaduk pedig nagyon szeret (30%).

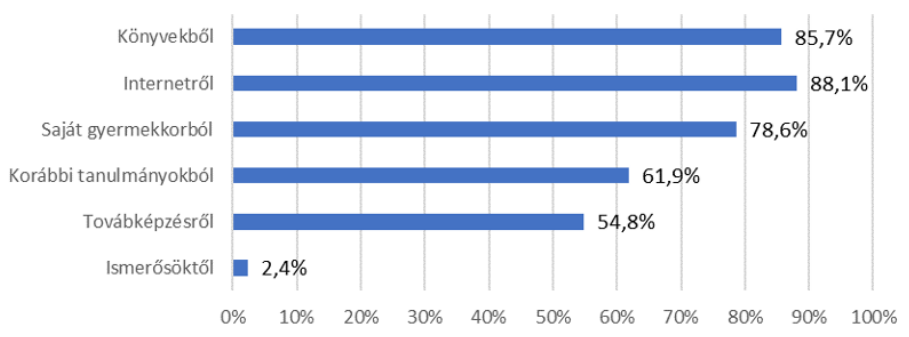
Kérdőíves kutatások óvodapedagógusok és szülők körében

A kérdőívünket 42 óvónő töltötte ki. A kitöltők harmada 51 éves múlt (33%), közel harmada 31–40 év közötti (28,3%). Legkisebb arányban a 41–50 év közötti óvodapedagógusok szerepeltek (14,3%). A kitöltők nagy része (38,1%) falun lakik, valamivel ennél kevesebben (31%) városban, még ennél is kevesebben (21,4%) megyeszékhelyen, és a kitöltők tizede (9,5%) a fővárosban él.

Megkérdeztük őket arról, hogy melyek azok a népszokások, amelyeket ünnepelnek az óvodájukban. A legtöbb helyen megjelenik a farsang, húsvét, pünkösd, Mihály-nap, Márton-nap, Mikulás, Luca-nap, advent és a karácsony. Kevesebb óvodában van jelen a vízkereszt, a szüretelés, a kiszézés, vagy a betlehemezés hagyománya is. Néhányuknál jelen van az óvoda életében a májusfaállítás, a lakodalmas játékok, a népviselet napja és az újév ünnepe is. Az 5. ábrán látható, hogy az óvodapedagógusok a népszokásokkal kapcsolatos ismereteiket honnan szerezték, jellemzően szakkönyvekből és online forrásokból.

5. ábra

Óvodapedagógusok népszokásokkal kapcsolatos ismereteinek forrásai (%p)

Az óvodapedagógusok fele (52%-a) saját tapasztalatai alapján úgy gondolja, hogy a gyermekeket nagyon érdeklik a néphagyományok. A minta 83,3%-a nagyon fontosnak tartja a népszokások ünneplését, kevésbé fontosnak

mindössze 2,4%-a. Érdekelt, hogy ezeket a népszokásokat milyen módon ünneplik, tartják meg az óvodákban, a pedagógusoknak lehetőségük volt több választ is megjelölni. A minta 93%-a jelölte azt, hogy énekléssel, 81%-a verseléssel, 79%-a alkotó tevékenységekkel, 76%-a mondókázással, 72%-a zenehallgatással, 67%-a mesehallgatással, 60%-a szerepjáték formájában választ adta. Továbbá a válaszokból is megtudtuk, hogy van, ahol néptáncsal, bábozással, munka jellegű tevékenységekkel, valamint interaktív kiselőadásokkal ünneplik a jeles napokat. Arra a kérdésre, hogy mit gondolnak arról, hogy a szülőket be lehet-e vonni hagyományőrzéssel kapcsolatos tevékenységekbe, a válaszok alapján a bevonhatóság közel fele-fele arányban oszlik meg, igen (57,1%). A válaszokból megtudtuk azt, hogy melyek ezek a népszokások és, hogy milyen módon lehet a szülőket bevonni. Többnyire az a válasz érkezett, hogy alkotó tevékenységekkel, például dekoráció készítésével. Van olyan óvoda, ahol a szülők bábelőadást, kiselőadást tarthatnak, vagy például farsangkor ők is beöltözhetnek, de van ahol „csak” nézőként vonhatóak be. Az óvodapedagógusok válaszaik szerint a szülők részt vesznek a szüreti mulatságon, Mihály napi vásáron, Márton napi lámpás felvonuláson, adventi előkészületben, karácsonyi műsoron, betlehemezésen, valamint a farsangon.

A második, hagyományokkal kapcsolatos kérdőívet 44 szülő töltötte ki, a minta 96%-a nő, közel 50%-a 31–40 év közötti. Fontosnak tartják, hogy megismerje az óvodáskorú gyermekük a népi hagyományainkat, aki majd a jövő generációjának tovább is tudja őket adni. Úgy vélik, hogy nem szabad elfelejteni a nemzeti múltunkat, hiszen a néphagyományok nélkül nincsenek gyökereink. A kitöltők között van olyan is, aki néptáncolt, megismerkedett a hagyományainkkal, és azt szeretné, hogy a gyermeke is tudjon ezekről minél többet. Van, aki úgy gondolja, hogy ez erősíti a gyermekekben a nemzeti hovatartozás érzését és ezáltal a múltunkat is tiszteletben tartja. Továbbá sok szülő tapasztalata az, hogy a gyermeke ebben a korban a legfogékonyabb és a legérdeklődőbb, ezért sok mindenben fejlesztik a gyermekeket a néphagyományaink, fejlesztik az anyanyelvi képességüket, bővíti a szókincsüket, a hagyományok segítségével könnyebben kapcsolatot teremtenek a társaikkal, és nyitottabbak lesznek más ismeretek elsajátítására is. Megkérdeztük a kitöltőktől azt, hogy melyek azok a népi szokások, melyeket otthon is ünnepelnek. Kettő olyan népszokás van, amely minden családnál jelen van, ez az advent és a karácsony. Ezt követi a húsvét, melyet 98% jelölt meg. Továbbá a kitöltők 96%-a választotta a Miklós napját, 52%-a a szüretelést, és 50%-uk ünnepli a farsangot családjával kevesen. Válaszadók 43%-nál otthon megjelenik a május 1-je, 39%-nál a Márton-nap, 34%-nál a pünkösd, 18%-nál a Luca napja, 5%-nál Mihály napja, és 2%-nál a komatálküldés. A kitöltők fele jelölte azt, hogy hallgatnak a gyermekeikkel olyan dalokat, mondókákat, amelyek népszokásokhoz köthetőek, 46%-a azt, hogy ritkán hallgatnak, csupán 4%-a nem hallgat egyáltalán ilyen dalokat gyermekeivel.

Összegzés

Az általunk végzett vizsgálatok céljai közé tartozott az óvodáskorú gyermekek szüleinek és pedagógusainak véleményét feltárni a néphagyományokkal kapcsolatban, valamint az óvodások (5–7 évesek) néphagyományokkal kapcsolatos ismereteit felmérni egy általunk fejlesztett online mérőeszközzel. A pilotmérést három település óvodáiban végeztük, melyben 52 gyermek vett részt. A néphagyományok ismerete online teszt megbízhatóan mér (Cronbach- $\alpha = 0,885$), a gyermekek átlagteljesítménye a teszten 71,5%. Leginkább az őszi néphagyományokat ismerik, amelyhez kapcsolódó részteszt feladatait 84%-ban oldottak meg sikerrel. A tavaszi szokásokhoz kapcsolódó feladatokat az óvodások közel fele (53%-a), míg az emberi élet fordulóihoz köthető hagyományokat 68%-uk tudta helyesen megoldani.

A kutatási eredményeink szerint az óvodákban jelen vannak a néphagyományaink, amelyek nemcsak az óvodapedagógusok, de a szülők számára is egyaránt fontosak. A népszokásokkal kapcsolatos tevékenységek a vizsgálatunkban részt vevő valamennyi óvodában megjelennek, de az, hogy melyek azok, és milyen mértékben, már eltérő. A szülők számára fontos, hogy a gyermekük megismerje a hagyományokat, szokásokat, ugyanakkor nem mindenhol énekelnek, mondókáznak otthon a gyermekeikkel közösen. Úgy gondoljuk, hogy nem csak lehetőség, hanem kötelesség is, hogy vigyázzunk a kapott kulturális örökségünkre, hagyományainkra és megtanítsuk a jövő nemzedékét, a ránk bízott gyermekeket mindezek jelentőségére. Mivel kevés empirikus kutatás ismert a népszokások, hagyományok ismeretéről az óvodai nevelésben, ennek hiányát vizsgálatunkkal is szeretnénk volna pótolni.

Irodalom

- Bakonyi A (2011). Mérés-értékelés az óvodában? Az óvodás gyermek fejlődésének nyomon követése. *Országos Közoktatási és Szakképzési Szakértői Konferencia*. <https://kiadvany.suliszerviz.com/kiadvanyok/15-kiadvany-2011/433-2011-dr-bakonyi-anna-meres-ertekeles-az-ovodaban-az-ovodas-gyermek-fejlodesenek-nyomon-kovetese> (2024. 01. 20.)
- Bakonyi A. (2024). Jelentés az óvodából. *Tani-tani Online*, oldalszám nélkül. https://www.tani-tani.info/jelentes_es_segelykialtas_az_ovodabol (2024. 01. 20.)
- Bucherna N.-né, Faust D.-né & Zadravec T. (1991). *Néphagyományörzés az óvodában*. Hani Alapítvány.
- Butler-Henderson, K. & Crawford, J. (2020). A Systematic Review of Online Examinations: A pedagogical innovation for scalable authentication and integrity. *Computers & education*, 159. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2020.104024>
- Csőrgő A. (2008). Csodaország: *Mikulásra, karácsonyra*. Csodaország.
- Dömötör T. (1983). *Magyar népszokások*. Corvina.

- Greksa L. & Buzás Zs. (2020). Óvodáskorú gyermekek zenei képességeinek vizsgálata a Zenesziget applikáció segítségével. In Józsa K. (Ed.), *Neveléstudomány – Válaszlehetőségek az új évezred kihívásaira: 13. Képzés és Gyakorlat Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia, Program és absztraktok: Program and Abstracts* (p. 129). Szent István Egyetem.
- Dudás E. & Buzás Zs. (2021). Felső tagozatos tanulók hangszerismeretének vizsgálata online tesztkörnyezetben. *Parlando*, 21(3), oldalszám nélkül. https://www.parlando.hu/2021/2021-3/Dudas_Eleonora-Buzas_Zsuzsa.pdf (2024.01.20.)
- Fazekasné Dr. Fenyvesi M. (2021). *A beszédhanghallás fejlesztése óvodában, iskolában*. Mozaik Kiadó.
- Hegedűsné Kripák I. (2009). Ünnepváró. Apáczai Kiadó Kft.
- Hegedűsné Tóth Zs. (2021). Az óvodai ének-zenei nevelés módszertanának alakulása – Forrai Katalin módszertani könyveinek elemző bemutatása. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 9(3), 93–117. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2021.3.93.11>
- Janurik M. (2010). *A zenei hallási képességek fejlődése és összefüggése néhány alapkészséggel 4–8 éves kor között*. PhD-értekezés, Szegedi Tudományegyetem.
- Matsunobu, K. (2023). Reinventing folk instruments as educational tools: The case of the Shakuhachi. *Research Studies in Music Education*. 45(1), 77–93. <https://doi.org/10.1177/1321103X221123272>
- Molnár Gy.r & Csapó B. (2019). A diagnosztikus mérési rendszer technológiai keretei: Az eDia online platform. *Iskolakultúra*, 29(4–5), 16–32. <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2019.4-5.16>
- Óvodai nevelés országos alapprogram (2012). A Kormány 363/2012. (XII.17.) Korm. rendelete.
- Palkki, J. (2022). “It just fills you up”: The culture of monthly community singing events in one American city. *Research Studies in Music Education*. 44(3), 475–490. <https://doi.org/10.1177/1321103X221078534>
- Saltari, R. & Welch, G. (2023). Exploring the culture of Greek children’s musical games in the school playground: An ethnographic study. *Research Studies in Music Education*, 45(1), 174–188. <https://doi.org/10.1177/1321103X211061978>
- Szabó, N. (2022). *Zenei fejlesztés első osztályosok körében digitális eszközök használatával az ének-zene órán*. PhD-értekezés. https://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/11099/1/Doktori_disszertacio_SzN.pdf (2024.01.24.)
- Verebélyi K. (2004). *Vizualizáció és fogalmi rendszer a néprajzban*. <https://eta.bibl.u-szeged.hu/191/> (2023. 12. 01.)

Csontosné Buzás, Zs., Prémecz, R. & Maródi, Á.**The online assessment of the knowledge of folk traditions
in preschool children**

During pre-school music education based on the Kodály concept, children learn a great deal about folk traditions and their characteristics. Activities related to the preservation of traditions can develop children's diverse intellectual, emotional and social skills. The integration of digital tools into the pre-school methodology is both a new opportunity and a challenge for pre-school teachers. In our study, we used eDia, the Electronic Diagnostic Measurement System, the main aim of which is to support the work of kindergarten teachers through computer-based testing. In our research, we aimed to establish the extent to which preschool children are familiar with folk traditions by means of an online test we developed. The results show that the reliability of the overall test is good (Cronbach alpha = 0.885), with the highest reliability among the subtests being the that on spring traditions (Cronbach alpha = 0.725). The average performance of the children on the test was 71.5%. The best performance was achieved on the autumn holiday subtest, which was solved 84% of the time. Christmas (45%), Easter (36%) and carnival (10%) were the most popular holidays among the children. Most of them like to sing (55%) and a third of them like it a lot. There are few empirical studies on the knowledge and methodology of folk customs and traditions in pre-school education. It was this gap that we hoped to fill in this study.

Keywords: pre-school education, folk traditions, online test, eDia.

Csontosné Buzás Zsuzsa: <https://orcid.org/0000-0001-7275-5822>

Maródi Ágnes: <https://orcid.org/0000-0003-0340-0547>